

G.

Artikelbrief van den Prince
van Orange Willem den I.
ten tyde van den Hertog
van Alba tuffchen het Jaar
1572. en 1573.

Nadien wy WILLEM van Godes genade Prince van Orangien Graue van Nassauwe Catfenelleboge &c. V. Chrysluyden door onsen geordineerde Ouerften hebben doen aennemen tot beschermenisse des landts van hollandt, zoe suldy alt tzamen groot ende cleyn ons ende den staten van Hollandt op desen artikelsbrieff belouen ende zweeren.

Als eerst ende vooral dat ghy ons ende den voorschr. staten getrou ende gehoorfaem ende tegenwoerdich sullen wesen derselver nut ende besten voirderen schaden ende achterdeel naer allen vermogen wenden ende afkeeren ende V onthouden van allen onse wederfaecken, dien wy nu hebben of noch vercrygen mogen geene daer van vuytgenomen, ende V seluen tot allen tyden ouer al inde nederlanden mannelick ende getrouwelick sonder lyf of leuen te sparen sult laten gebruycken oock mede den onse ofte die sich tot ons begeuen sult helpen beschutten, hanthauen ende beschermen.

Zult mede tot allen tyden alst V geseyt werdt van onse of der voorschr. Staten geordineerde Ouerften, Hoofst ende beuelsinguyden goetwillich zyn ende V laten gebruycken sonder eenich tocht te weygeren tsey binnen ofte buyten den landen van hollandt te water te lande in den Velde ofte In Vestinge ende anders ouer al daermen uwer sal behouven, ende dat met geheele ende halue Vendels, oock met geheele ende halue Rotten zoe wat oock eenige knechten ter noodt werdt beuolen te doen, het sy dan oock by een ander Hoofstman dat selue sullen sy

C

moes

moeten volbrengen in alderwyſe oft van hoeren ſelfs hooftman geboden ware op ſtraffinge nader ſaecken gelegentheyt.

Oock ſult ghy tot wat plaette ghy ſult trecken ofte geſchikt werden, gheestelicken perſonen, weduen, wefen ende oude luyden, craemvrouwen eerbare vrouwen ende maechden geen geweld aen doen ende ſal den gheenen, die daer inne ſchuldich werdt beuonden ſonder alle genade geſtraft werden an den lyve, elck ſal ſich wachten voor laſteringhe Godes ende blaſphemien oock voir vloucken ende zweeren, want men den laſterende ſonder alle genade an den lyve, ende den vlouckende nader ſaken gelegentheyt ſal ſtraffen.

Niemand ſal den anderen oude wrocken ofte twiſten vermanen op ſtraffinge naer verclaringe des rechts, oock en ſal niemant over den anderen Roten van acteren ofte leggende ſlaen, worpen ofte ſteken op ſtraffe an den lyue maer ſoe ſich twee mitten anderen ſlogen ſullen die anderen daer by wefende onpartydelick vrede nemen als ten eerſten, ten anderen, ende ten derden male, ende ſoe yemant die vrede niet en hilde ende daer ouer doot geſlagen werde ſal de Dader niet misbruyckt hebben, of daer oock twee, met meer andere ſlogen, ende een daer ouer doet bleue, ſoe willen wy dat de doodſlager lyf om lyf geſtraft ſal werden. Off oock gevyl dat yemandt moetwillich en ſonder grooten oorſaecke balchde ende fulcx gewondt werdt, dat hy den heere ſynen beſoldinge nyct en conde off eyſchen die ſal vuytgemonſtert werden ter tydt toe hy ſyn beſoldinge ſal mogen verdienen, ende en ſal niemant op een tocht een anderen vuytdagen ofte ballegen, op lyffſtraffingen ende en ſal oock niemant jegens den anderen int ballegen ofte andersints gebruycken mogen moerdelick geweer als boffen ſpietſen helmbarde kueerſtauen off ander lanck geweer op lyffſtraffe.

Ende en ſal niemant ſprake houden metten vianden, noch yet In des viandes leger door briuen, boeden ofte anders verwittigen, ofte ontbieden ſonder wete ende wille van onſen ofte den ſtaten Ouerſten

sten op straffinge van lijf ende leuen, voors off yemant vername eenige verraderie ofte andere boose stucken ten nadele van ons als Chryshere ofte tot schade van den lande ende Inwoonderen, van dien ons toegedaen synde, ofte oock van de Crychsluyden voorgenomen ofte op handen te wesen, die sal sulcx by zynen eede te kennen geuen onsen Ouersten ofte prouoost, op pene van gestraft te werden als de verraders selue.

Item sal elck knecht, als die Ouerste om doet slaen, zyn Venlyn volgen ende geensints daer off blyven, sal oock elck in 't trecken te voeten gaen naer ouder gewoonte sonder wagens ofte paerden der huyluyden te gebruycken, ten waere van saecke dat yemant cranck zynde ofte gewondt hem laet voeren om een Redelick loon, t welck die dan sal moeten betalen, Oock zullen de knechten als sy te velde trecken geen Zoetelaer ofte yemant anders yet te vercopen in de leger voerende beschadigen yet affhandich maecken off benemen, maer sullen die knechten die victualie ende anders betalen nae de waerde by den prouoost daer op gestelt, op straffe van sonder erkentenis des Rechts mitter daet gehangen te werden, Oock sal niemant te velde in den dorpen ofte steden leggende mogen lopen moescoppen ende den huyluyden beroouen, op strenger straffe nae gelegentheyt der saecken, ende en sal geen knecht van ons vytter velde trecken sonder oorlof van ons ofte den Ouersten, op pene van als een veltvluchtige ende meenedich gestraft te werden, Oock mede sullen die knechten treckende deur die dorpen hem vernougen mitten huyluyden cost ende drancke, ende by gebreecke van bier tselvsde te doen halen op haerluyder knechten eygen gelt, op peene van gestraft te werden nach saecke gelegentheyt ende en sal niemant zonder zyn hals en zvtgeweer vuyten Leeger trecken op straffe van Lyff ende Leuen, oock en sal sich niemant in t trecken by den tros vinden laten die niet cranck en es van lichame op Verliesinghe synder Ooren.

Item en zal niemant up een anders name nochte oock tweemaal deurtrecken nochte sich aen den ge-

ordineerde moniterheere mit woorden of wercken vergrypen op straffinghe van den lyue, oock en sal niemant op gelycke straffe, een anders geweer leenen onder den monsterringhe, ende en sal het Chrychsvolck tot geender tydt den monsterringhe weygeren, mer sich laeten monstereu, alst werdt begeert, Elck hoofman sal alle maendt, off als hy Rotten maect een ygelick Rotmr. ende knecht by heuren eede aff vragen, wat vreemde knechten ofte personen niet In dienste van des Regimente zynde tot heurluyden comen, ende sal elck gehouden syn soe haest zy comen den selfden heuren Ouersten ofte hoofman aan te geuen op straffe van meynedicheyt, ende sonder alle genade Lyf en leuen te verliefen, Ende fullen alle hoofluyden van gelycke alle vreemde ancomende Luyden off knechten terstond heuren Ouersten aen geuen op straffe als bouen, Gheen hoofman en sal aennemen een anders hoofman besteede knecht, die sich van syn venlyn verstellt sonder wete ende wille des anderen hoofmans op arbitrale straffinghe.

Ende en sal niemant voor een anderen dach ofte nachtwaecke houden ten sy dan dat hy cranck fy oock en sal niemant als hy op ter wacht bescheyden es ende waecken sal voldrincken op straffe van die proouost cluysteren, Soe oock yemant off blyue van der wachte daer Inne hy van syn beuelhebbers verordert waere, ende hy die selue niet acht en name, soe dat een Redelick Crychsmā toestaet, ende daer ouer begrepen werde die sal sonder alle genade gestraft werden an den lyue, ende en sal gheen haeckenschut, na den besettinge der wacht, ofte aen sorgeclike plaetse afschieten ofte balgen op gelycke straffe als vooren, soe hy mede sonder genade an den lyue gestraft sal werden, die opter schiltwacht slapende werdt bevonden ofte die den Loofse vergeetet, oock en sal niemant t sy in Vesten ofte in Leger als die wacht bestelt is eenich gerucht maecken het sy mit trommelen geschreye ofte andersins op peyne van den ouersten straf.

Alst oock gebuert dat wy deur schickinge des Almogenden eenige Veste winnen soe sal het Raedthuys ende boschhuys met alle datter In is ons ende den
Sta-

Staten blyuen zonder eenich wederspreecken, ende sal sich nyemant daer aen begrypen; voorts sal Chrychsgebruyc gehouden werden, maer off wy eenige Vestinge, Steden, Landt off Luyden met gewelt, ofte andersints daertoe brochten, dat zy ons goetlick Innenamen foe sal sich elck des plonderens wachten op pene van gestraft te werden sonder eenige genade, off wy oock een Veltslag deeden, ende deur Gods genade de selue wonnen, foe sal alle het geschut ende die munitien ons blyuen, mer foe ons Crychsvolck den Viandt een afbreck deeden sulcx dat derseluer Velthoofman oft Chrychsvorft ontfangen worde zoe zal hy sonder wederspraeck ons ende den Staten voorz. toegestelt worden, mer anders sal t gehouden worden metten anderen gevangenen naer ouder hercomen, als t dan geschiet dat ons Crychsvolck deur Gods hulpe eenige veltlach ofte Veste stormenderhandt gewinnet foe sal ten selfden dage huer maentbefoldinghe vuyt ende Innegaen &c.

Die knechten en fullen niemant die sich tot ons begeuen oock die van onsen ende vrienden In Vesten ofte huyluyden ten platte landen yet onberaelt ofte mit gewelt benemen op peynen van gestraft te werden anden lyue, oock en sal niemant zynen huysheere ofte desselfs gefinte gewelt aendoen ofte met blooten geweer dreygen op lyfstraffe, mer sal elck zyn huysheer te vreden stellen foe datter geen clachte ouer en comt, ende en sal oock niemant die gheenen die sich tot ons begeuen sy syn van hoger ofte neder ofte geestelick ofte waerlicke stare, den handt aenslaen ofte gewelt aendoen, oock mede sal niemant onse fauluegarde off scheuren, mer die gheene die daer mede syn versien het inhouden van dien volcomelick ende vredelick laten genieten alles op straffe van lyue.

Wy willen mede dat die knechten den *provoost* zullen bystandt doen In t ghene den regimenten be-roert ende anders niet, ende oft saecke waere dat die *provoost* yemant straffen wilde ofte zoude foe en sal sich niemant ter weer stellen, oock en sal niemant den dienaren der justitie In heuren doen behinderen, nochte hem andersints eenigh gewelt doen ofte sich

aen hemluyden begrypen, mer hemluyden naer oude Crychgebruyck by haere geleyde laten blyuen ende soe een ofte meer op een opentlick misdaet als moort, diefte, geweld ende diergelycke beuonden worde, ende dit In des Prouoosts ende synder dienaren affwesen, soe sullen die naeste Jaer by zynde schuldich wesen denseluen tot voorstandt des Regiments op te houden tot des Prouoosts comite toe, off oock die Prouoost yemant tonrecht gevangen stelde, soe sal hy desfeluen te Recht sonder eenige ongelde loslaten, ende sal sluyten wesen een heeren Gulden ende den slotmr. drie schellingen, ende dit al van den geenen die te recht werdt gevangen.

Niemant en sal mit ten anderen hoger spelen dan syn maendt besoldinge bedraecht, t welck oft gebuerde en sal die verlieser niet schuldich wesen te betalen.

Item niemant en sal moyterie maecken ofte tot een gemeyn loopen omme slaen ofteschieten, als oock die Ouersten ofte haere Commissen die Crychsluyden yet willen voorhouden soe sullen die Crychsluyden den selfden vryelick In ende buyten Ringe laten gaen ende comen ende hem gehoor geven off op lyfstraffe, ende gemerct die moytmakers ende verraders geen gereeder middel en hebben tot aenrechtinghe van heur luyder moyterie ende verraderie, dan gelt te Roupen als men mitten vianden sal handelen soe en sal niemant op tochten In slachoorde staende In der wacht nochte anders te Roupen gelt, up verbuerte van lyv ende leuen, ende sal den gheenen die foodanigen geltrouper dueriteect gelooft ende beloont werden, soe hy mede sal die den geenen duersteeken die In Veltflagen ofte schermtselen den Vlucht eerst maecken onsen ende der staten superintendenten Commissen, Ouersten ende bevelhebbers ouerweldigen ofte verachten op lyfstraffe, mer soe den gemeenen hoop yet onbreke sal men dat sonder beroerte aenguen, daer van sy dan te vreden gestelt sullen werden.

Oock off saecke ware dat wy ende den voorsz. staten der Vianden haluen ofte andersflins verhindert werden om des Crychsluyden betalinge te doen, soe sul-

fullen die knechten met ons ende de staten te vreden syn, want wy hem vorstelicken ende wel betalen ende vernougen fullen, ende fullen die knechten dertich dagen dienen voor een maendt soe gebruyck es, voor den welcken elcken knecht sal hebben voor een maendt besoldinghe vier heeren gulden de heeren gulden voor xxv brabantfche stuuers 't stuck te betalen In sulcke munte als ter plaetse van der betalinge gancbaer sal wesen.

Elck sal sich wachten In veste ofte in velde alarm te maecken ten waere dan hoochnodich oplyfstraffe, mer als men alarm slaet, sal niemant sonder merkelijke Lyffnoot In syn Logement blyuen op verlies van syn lyf ende eer.

Soe oock yemant in onsen dienst natuyrlicker cranck ofte ter plaetse ende eynde, daer hy verordent zy van den viandt gevangen ofte beschadicht worde, die sal syn besoldinge volgen, soe lange het venlyng vlieget daer onder hy es gelegen.

Yegelick sal sich mit synen geweere daer mede hy es gemonstert In tochten Veltslagen, stormen ende op der Wacht laten vinden sonder daervan yet te vercoopen, verspelen ofte versetten want soe hy dat deede sal men hem corten aen syn besoldinge, Elck mach syn geweer wel verbeteren mer niet verargeren, ende sal elck schut syn haecke off Roer mit toebehooren vaerdich houden, ende sich nimmermeer sonder cruyt loot ende andere nootdrufften vinden laten, want soe yemant alsoe optocht, wacht, storm ofte anders ter noot beuonden werden, soe dat hy syn geweer tegens den Viandt niet en mochte gebruyken, die sal gestraft worden an den lyue, ende sal elck met een goet Zytgeweer versien wesen tot allen tyden op straffe van des prouoost cluysteren.

Niemant en sal Kercken, Cloosteren ofte Godshuyse ofte molens oft bachouens sonder beuel beschadigen ofte verwoesten op Lyfstraffe.

Oock en sal niemand brandschatten, branden, ofte een Leger aensteken sonder beuel der Ouersten off brandmeesters op Lyfstraffe.

Een yder sal sich wachten voor droncke drinken, gemerct veele onraets daer uyt volcht ende en
af

fal die dronckenheyt niemant ſtrecken tot onſchult ofie verſchooninge.

Off yemant een anderen ſchelde ofte aen ſyn eer taſte, ende hy dat niet genouchſaem mit waerheyt en conde bewyſen die ſelfde fal Inder andere ſtede ſtaen, ende ſyn eer verlieſen ofte aen den lyue geſtraft oft van den hope gebannen werden, ende dit al naer gelegentheyt der ſaecten ende erkeneniſſe des Ouerſten.

Sonder vouchelicke Oorſaecten en fal niemant buyten order lopen, die daer tegene dede fal vanden bevel hebbers In der oorden gedreuen, ende die ſich daer Jegens ſtelt geſtraft werden.

Item niemant en fal eenige Vrouwen met hem voeren nochte by hem houden dan ſyn echten Wyue, nochte oock Kinderen dan die geene, die In der Heeren dienſt geprocreërteert ende gewonnen ſullen ſyn.

Item en fal niemant In des anderen quartier ofte Logement vallen noch daer Inne ouerdraeghe doen op Lyftraffe.

En yder fal hem laten genougen mit ſulcken Logement In Stede ende dorpen als hem by der Ouerheyt derſeluer Stede ende dorpen mit forier toegevoucht fal werden.

Off men mitten Leger ſtille bleef leggen ofte oock trock daer Kercken ofte Clooſters waeren ſoe en ſullen ſich de knechten niet Logeren In den Kercken oft Clooſteren noch de ſteden opbreecken, onteeren ofte beſchadigen, mer deſelfde beſchermen op peyne van hert geſtraft te worden.

Zoe wanneer een ſlach ofte ſtorm geſchiet, fal ſich elk wachten voor plunderen ter tydt toe die wal ſtaet ofte plaette verouert zy op Lyftraffe.

Ende en ſullen alle miſhandelinghe hier vooren niet vermelt ſyn geſtraft worden naar Crychsgebruyck ten oordeele van den Overſten mitten bevelluyden, ende alle knechten die by deſe Eedt niet geweest en ſyn, mer namaels noch comen ſich Inſchryuen laten ende des Veltheeren gelt ontfangen ſullen — die ſullen niet minder aen deſe voorſz. articulen met eede verplicht ende verbonden ſyn dan off zy In t
be-

bezweeren van dien zelue Jegenwoordich waeren geweest.

Ten lesten willen wy aen ons behouden macht zoe In dese onse artyckelbrieff yet vergeten waere om 't zelfde met wete ende wille onser Ouersten ende Hoofsiluyden hier beneden te schryuen.

E E D T.

Wy Zweeren God Almachtich dat wy den dienite van de Coe. Mat. als Grave van Hollandt, den Prince van Orange Graue tot Nassau Catzenellenboge &c. als Stadthouder van Hollandt, Zee-land, Vrieslandt ende Sticht van Utrecht, ende den Staten des Landts van Hollant gehou, ende getroufulfen wesen omme den Landen te bevrien ende beschermen van de Albanische Tirannie ende allen andere Vianden van t gemeene beste der Nederlanden, ende dat wy den artyckelbrief ons voorgeleefte doen onderhouden, ende onderhouden fullen in alle synen poincten ende elck van dien bysonder. — Zoe waerlick helpt ons God.

